

О „БУНТУ“ ПИТОМАЦА ПЈЕШАДИЈСКЕ ПОДОФИЦИРСКЕ ШКОЛЕ У ПОДГОРИЦИ У ДЕЦЕМБРУ 1906. ГОДИНЕ

Ради образовања подофицирског кадра за црногорску војску, крајем септембра 1895. у Подгорици је отворена Пјешадијска подофицирска школа. До 1906. године из ње су изишле три класе подофицира.

Питомци IV курса ове школе су 21. VIII 1906. године, послије петомјесечног учења и обавезних испита произведени за десетаре, а потом привремено распуштени кућама.¹ Они су 29. XI 1906. године продужили школовање, убијеђени да ће добити бенефиције својих претходника: подофицирску плату, униформу и „трпезу“² Пошто су им очекивања изневјерена, изненађени њиховим негативним третманом у односу на статус претходних класа, незадовољници су дошли на идеју да колективно траже очекивана прџва, чврсто ријешени и заклетвом обавезани³ да истрају — да им се захтјеви уваже, у противном да ће иступити из школе, а ако до одговорности дође — да је колективно снесе.⁴ У том смислу је 129 питомаца 1. XII 1906. године поднијело колективан рапорт команданту школе. У њему су навели да се њихови захтјеви заснивају на већ устаљеној пракси да послије положеног испита и произвођења у чин десетара подофицири добијају плату, подофицирску храну и униформу. Пошто је то њима ускраћено, они су сматрали да су недостојни чина и непотребни држави. Стога, ако се не удовољи њиховим потраживањима, затражују „ослобођење из стојеће војске“.⁵

¹ Архив Социјалистичке Републике Црне Горе — Цетиње (АЦГ) — Министарство војно (МВ) — Опште војно одјељење (ОВО) 1906, фасцикла (ф) 8, 791, 1016.

² Рапорт 129 питомаца Подофицирске школе од 1. XII 1906. године (АЦГ — МВ — војни судови (ВС) 1906, ф. 2, омот 17).

³ Познат је само њен завршетак који гласи: „Ко издао нашу за вјеру својом крвљу преливао — натапао бадњаке на Бадњи дан“ — Извјештај Ј. Беђира од 12. XII 1906. године (АЦГ — МВ — ВС 1906, ф. 2).

⁴ „Одвојено мишљење“ великосудије Р. Поповића, АЦГ — МВ — ВС 1906, ф. 2, 28. XII 1906. године.

⁵ АЦГ — МВ — ВС) 1906, ф. 2.

Командант школе (командир Јован Вукотић), изненађен рапортом, сазвао је питомце и указао им на неоснованост њиховог захтјева у односу на писмену обавезу коју су дали при ступању у школу,⁶ као и да су колективни рапорти „дисциплинарним правилом“ недопустиви. На молбу команданта да се жалба повуче, питомци су отказали послушност; узрујаност је пријетила да се претвори у озбиљан неред. Да би повратио ред и дисциплину, командир је наредио да се један од иницијатора нереди притвори, на шта су подносиоци жалбе повикали: „Или он овамо, или ћемо сви за њим“. На то је одведено у затвор још неколико истакнутијих незадовољника. Завјереници су, уз поклич „За ножеве, Црногорци!“, јурнули ка затвору да ослободе своје другове. Командант школе са упереним револвером, уз помоћ пет својих официра са исуканим сабљама и неколико подофицира „незавјереника“ и непроизведених питомаца, с тешком муком је одбио „насртаче“. Ипак, притворени „завјереници“ су ослобођени. Послије тога је настало весеље, уз повике: „Устав је у Црној Гори. . . извојевати своје или ћа из школе.“⁷

Командант школе је 1. XII 1906. године телеграмом обавијестио Министарство војно о озбиљности нереди „који потпуно влада“, а 2. XII доставио је исцрпан извјештај о току догађаја. Из извјештаја се види да су „завјереници“ компактни и да им се није придружио само „незнатан број питомаца, који нијесу били у завјери само ушљед тога што нијесу били десечари, а као такви нијесу могли претендовати“.⁸ До доласка изасланика Министарства војног у школи је било мирно.

Министар војни је одмах тамо упутио командира Јова Бећири, у својству свог изасланика, „ради извиђаја узрока нереди и ради успостављања реда“ у Пјешадијској подофицирској школи. Сва настојања изасланика 2. XII 1906. године да „завјереници“ одустану од жалбе остала су безуспјешна. Није имало ефекта ни његово апеловање на њихова патриотска осјећања, као ни то да ће књаза тешко погодити глас о овој побуни. Бунтовници нијесу хтјели да пођу ни на вечеру, посве незадовољни ставом изасланика, од кога су очекивали уступке.

Сљедећег дана им је на основу телеграмских инструкција министра војног,⁹ саопштено да им се не могу дати никакви уступци, већ — ко не пристане на услове предложене од стране

⁶ Питомци су приликом примања у школу (12. III 1906) потписали обавезу да ће ревносно и временски неограничено служити у стајаћој војсци „без икаквих затраживања, повинујући се свему што закон буде тражио о нашем будућем положају“ — Извјештај Јова Бећири од 12. XII 1906. године о нередима у Подофицирској школи, упућен министру војном, командиру Д. Гаталу. АЦГ — ВС 1906, ф. 2, омот 17, број 428.

⁷ Цитирани извјештај команданта Јова Бећири од 12. XII 1906; повјерљиви извјештај команданта школе (2. XII 1906) министру војном АЦГ — МВ — ВС 1906, ф. 2, омот 17.

⁸ Исто.

⁹ АЦГ — МВ — ВС 1906, ф. 2, 4112.

Министарства војног, тј. да се безусловно покори, тај ће бити лишен чина, одузеће му се грб и униформа, биће отпуштен кући, уз наплату цјелокупног трошка око дотадашњег школовања. Незадовољни и јако узбуђени, подносиоци жалбе изјавили су да не прихватају министарско рјешење, већ да ће се жалити књазу, иако су упозорени да то не смију чинити док су у униформи.

Војничке хаљине су им одузете,¹⁰ а грбови поскидани — што им је најтеже пало, јер су се до тада надали успјеху. Том приликом иступило је из завјере око 40 „завјереника“ — претежно Васојевића и Куча.¹¹ Остали су пошли у град, покушавајући да организују „митинге“ по кафанама, у чему их је омео командир Јово Бећир. За сваку евентуалност, списак коловођа немира достављен је шефу мјесне полиције. Отпуштени питомци су 3. децембра упутили књазу телеграм, којим су га обавијестили да су усљед тражења својих права отпуштени из школе и обрели се „ноћас голи по улица подгоричких“.¹² Књаз их је приватно очински савјетовао да се врате у војни стан, да своје старјешине замоле за извињење, а он ће посредовати да их блаже казне. Књажево саопштење завршава се овако: „О дјецо, тако живи и сретни били, хајте мирно ноћас на вечеру у војни стан“.¹³

Четвртог децембра дошла је депутација „бунтовника“ да преговара са војним изасалником, изјавивши да по књажевом савјету пристају да се врате у школу, али под условом да се и даље могу жалити књазу. То им није уважено, већ су им за поновни пријем у школу постављени сљедећи услови:

1. да се подвргну казни „коју им власт и закон одреде“;
2. да никада док су у војној служби не потражују никаква права;
3. да дисциплиновано пристану на све мјере које се буду предузимале за успостављање и одржавање реда и дисциплине, и
4. да на све ово свечано положу заклетву.¹⁴

Овим је појачан расцјеп међу потписницима рапорта, тако да је тада остало вјерно заклетви свега око 50 питомаца. Ови најдоследнији предали су жалбу књазу, на коју им није одговорено. У њој су молили књаза да их не третира као бунтовнике, непослушне или издајнике. Жалосно је, кажу они, да се у периоду уставности питомци Пјешадијске подофицирске школе „голи и боси потуцају по улица Подгорице и до Ријеке“. Тражили су да их заштити од „анархистичких“ поступака њихових старјешина који су их силом истјерали из школе, претходно вадећи

¹⁰ Отпуштени су задржали униформу до добијања одјеће од својих кућа.

¹¹ Први који су изневјерили заклетву названи су издајницима, а морали су се, ради заштите, склонити у канцеларију Команде школе — цитирани извјештај Ј. Бећира.

¹² Телеграм број 456, 3. XII 1906. године. АЦГ — МВ — ВС 1906, ф. 2.

¹³ Исто. — Књажево саопштење, 3. XII 1906. године

¹⁴ Цитирани извјештај Ј. Бећира.

на њих револвере, и који их као подофицире „узеше као регруте, или турске нефере“.¹⁵

Командир Јово Бећир је повратнике писмено обавезао на безусловну покорност, ријешивши да не допусти даљи повратак у школу онима који то нијесу учинили закључно са 4. децембром т.г. По књажевом налогу тај рок им је продужен до 9 часова наредног дана. До предвиђеног рока вратили су се у школи сви побуњеници који су остали у Подгорици, потписавши се на издиктиране им услове за повратак. Њих 118 је колективно потписало „обавезу“ о лојалној и дисциплинованој служби на неодређено вријеме, „не тражећи никаква права“ и да неће ни помишлити на оно што се догодило првих децембарских дана 1906. године. Затим је устројена чета питомаца, која је подијељена на водове. По наређењу са Цетиња, ова чета је 7. децембра, под барјаком, пошла у мјесну цркву св. Ђорђа, гдје су повраћени питомци у присуству подгоричког пароха положили заклетву, након чега је настављен нормалан рад у школи.¹⁶

По наређењу министра војног, командир Ј. Бећир је 5. 6. и 7. децембра вршио ислеђења оних питомаца које је огласио коловођама и које је, по овлашћењу министра војног, затворио. На основу његовог извјештаја састављен је војни суд „за извиђај нереда и извршених преступа са стране питомаца Подофицирске школе у Подгорици“.¹⁷

Војни суд је послје деветодневних ислеђења, претежно на темељу претходних саслушања изасланика Министарства војног, утврдио кривицу 128 питомаца — учесника нереда, издвојио коловође и одредио казне, које је одобрио министар војни. Свих 129 подносилаца молбе, као и 8 новопридружених присталица¹⁸ кажњено је удаљењем са чина за три мјесеца. Најглавнији организатори нереда (њих четворица) кажњени су по годину дана затвора, који је требало да издрже у Централном казненом заводу о свом трошку, а послје издржавања казне да се истјерају из школе.¹⁹ Шест питомаца кажњено је са шест мјесеци затвора у Централном казненом заводу о свом трошку и истјеривањем из школе.²⁰ Осам питомаца кажњено је са 30 дана при-

¹⁵ Подносиоци ове жалбе су Божидар Мемедовић, Блажо Јовановић (Ровца) и Видак Пејовић. Прва двојица су и аутори прве жалбе упућене књазу. АЦГ — МВ — ВС 1906. године, ф. 2.

¹⁶ Цитирани извјештај.

¹⁷ Војни суд је састављен од предсједника, бригадира Јова Мартиновића и чланова: командира Лакића Лабовића и Јова Већира и великосудије Риста Поповића (АЦГ — МВ — ВС 1906. године ф. 2, омот 17).

¹⁸ Новопридружени су они питомци који су тражили производство у десетарски чин.

¹⁹ То су: Радоје Милић, Божидар Мемедовић, Видак Пејовић и Ђорђе Пилетић. (Пресуда Војног суда од 23. XII 1906. године, ТЦГ МВ — ВС — 1906. године, ф. 2).

²⁰ Блажо Јовановић, Васо Перовић, Лазар Никчевић, Миливоје Ашанин и Мирко Божовић.

творца.²¹ Учесници у нeredу који су пошли својим кућама кажњени су да плате трошкове школовања.²²

Као отежавајућа околност при изрицању казни узета је замашност нeredа, који је свакако негативно утицао на јавно мњење, мада грађанство није имало никаквог удјела у овоме. Као олакшавајућа околност узето им је непостојање војно-кривичног закона, уступци чињени њиховим претходницима и то што је већина послушала савјет књажев да се врати у војни стан.

Са оваквом пресудом није се сложио члан суда — велико-судија Ристо Поповић, јер је пресуду сматрао преоштром, чак доводећи у питање легалност формираног суда, а тиме и суђења.²³

Из записника саслушања неких потписника рапорта види се да су се појединци носили мишљу да читаву ствар објелодане преко „Народне мисли“ и „Универзитетске омладине“, као и да се поднесе жалба Народној скупштини Књажевинe Црне Горе.²⁴

Позивање питомаца на недавно донесени Устав и спремност да у опозиционом листу *Народна мисао* (излазила је од септембра 1906. у Никшићу) објаве све у вези с њиховим положајем даје нам разлога да „бунт“ у Пјешадијској подофицирској школи у Подгорици доведемо у везу са покретањем политичке активности у земљи и јачањем опозиције према режиму књаза Николе.

Бранко Бабић

²¹ Милисав Вишњић, Љубо Полексић, Михаило Раичевић, Радоје Бабовић, Радисав Поповић, Никола Вукчевић, Петар Ђурашковић и Благо Ђуровић.

²² Њих двадесеторица нијесу хтјели да продуже школовање АЦГ — МВ — ОВО — 1906. године, ф. 8, 1593.

²³ АЦГ — МВ (ВС) 1906, ф. 2.

²⁴ АЦГ — МВ (ВС) 1906, ф. 17.